

Kötü Karşılaşmalar

Kriz, ölüm, soy tükenmesi ve bildiğimiz Dünya'nın sonu

Temmuz 2019, Brüksel

Gaye Çankaya Eksen

Her tekil şeyin sonu bir kötü karşılaşmayla açıklanabilir. O tekil şeyi kendine özgü bir cisimsel bireylik olarak anlamamızı mümkün kılan düzenlenişin, o tekilliği oluşturan parçalar arasındaki özgün hareket ve durağanlık oranının bozulmasına yol açan karşılaşma, kötü bir karşılaşmadır. Bir cismin kendine özgü varoluş biçimini dağıtacak kadar güçlü olmayan ama o cismin varlıkta kalma gücünü azaltan ya da engelleyen karşılaşma da kötü bir karşılaşmadır. Ölüm, kötü karşılaşmanın sınırlandırıcıdır. Fiili olarak varolan bir cisimsel bireyin artık o birey olmaktan çıkmasına varacak şekilde dağılmasına neden olan karşılaşmada neler olur? Örneğin zehirlenme sonucunda yaşamsal fonksiyonları krize sürüklenen ve duran bir organizmanın ölümünde neler olur? Deleuze, 24 Ocak 1978'de Spinoza üzerine verdiği derste anlattığı çarpıcı örnekle bunu açıklıyor: "Eğer arsenik denen bedeninin karakteristik oranıyla insan bedeninin karakteristik oranı üzerine yeterince bir şeyler bilseydim, bu iki oranın hangi bakımdan uyum içinde olmadıklarının bir mefhumunu oluşturabilirdim; hiç değilse arseniğin, kendi karakteristik oranınca, bedenimin karakteristik oranını yıkıma uğratacağını bilecek kadar. Zehirlendim, ölüyorum... [...] Zehirlendiğimde bu, arseniğin bedeninin benim bedenimin parçalarını beni karakterize eden orandan başka bir orana geçmeye zorladığı anlamına gelir. O anda, bedenimin parçaları, arsenikle tam tamına uyum içinde olan, arseniğin dayattığı yeni bir orana girerler [...]. Bedenimin parçaları onunla, arsenikle belli bir orana, belli bir ilişkiye geçmeye zorlanmıştır."¹ Deleuze'ün Spinoza yorumuna odaklanarak düşünürken, arsenikle zehirlenip ölen bir bedeninin deneyimine dair ilk gözümüze çarpan şey şu olsa gerek: bir insanın arsenikle zehirlenmesi ve ölümü iki bedeninin karşılaşmasından ve bu bedenlerin etkileşiminden doğan bir sonuç. Her karşılaşma, bu karşılaşmanın tarafları üzerinde bir etki yaratır; her karşılaşmada tekilliklerin karakteristik yapılarında bir yeniden düzenleniş olur. Şu ya da bu beden/cisim için iyi bir karşılaşma, o cismin/bedenin varlıkta kalma gücünü destekleyen, eyleme gücünü artıran bir yeniden düzenlenişe yol açar. Spinoza'nın sevinç, neşe dediği şey tam da budur: Bir tekilliğin, kendisi dışındaki bir şey tarafından etkilendiğinde, yani bir karşılaşma dolayısıyla eyleme gücünün artması. Keder de bunun tam tersidir; yani eyleme gücünde bir düşüş. Spinoza'nın duygular teorisi bağlamında neşe ve kederi böyle tanımladığımızda, olup biten her şeyi varoluşun uzamsal yapıları içinde anlamaya çalışıyoruz; sevinçli karşılaşmalar bir beden olduğundan daha yetkin bir duruma geçişini, kederli karşılaşmalar ise yetkinlik derecesinde bir düşüşü ifade ediyor. Ethica'nın IV. Bölümü'nün Önsöz'ünde de şöyle diyor Spinoza:

Bir insanın daha yetkin bir durumdan daha az yetkin bir duruma ya da daha

¹ Gilles Deleuze, Spinoza Üzerine On Bir Ders, çev. Ulus Baker, Öteki Yayınevi, Ocak 2000, s.33.

Bad Encounters

Crisis, death, extinction, and the end of the World as we know it

July 2019, Brussels

The end of every singular thing can be explained with a bad encounter. An encounter that decomposes the arrangement enabling us to understand that singular thing as a unique bodily individuality and the unique motion-rest proportion between parts constituting that singularity, is a bad encounter. Also, an encounter that is not powerful enough to decompose the unique manner of existence of a body, but that can disempower or decrease that body's power to persevere in its being, is a bad encounter. Death is the limit of the bad encounter. What happens during an encounter that causes the dissolution of the actual existence of a bodily individual to the point that it ceases to be that individual? For instance, what happens at the moment of death of an organism whose vital functions are dragged to crisis and stop, due to poisoning? Deleuze explains this in his lecture on Spinoza dated 24 January 1978 with a striking example: "An example: if I knew enough about the characteristic relation of the body named arsenic and the characteristic relation of the human body, I could form a notion of the disagreement of these two relations to the point that the arsenic, under its characteristic relation, destroys the characteristic relation of my body. I am poisoned, I die... [...] When I am poisoned, the body of arsenic has induced the parts of my body to enter into a relation other than the one which characterizes me. At that moment, the parts of my body enter into a new relation induced by the arsenic, which is perfectly combined with the arsenic. [...] It has induced the parts of my body to enter into a relation which is combined with its own, the arsenic's." Conceiving Deleuze's reading of Spinoza, our first observation on the experience of a body dying of arsenic poisoning would be the following: arsenic poisoning of a man and his death is a consequence of an encounter of two bodies and their interaction. Every encounter has an effect on the parties involved in this encounter; every encounter is a scene of re-arrangement of characteristic structures of singularities. A good encounter for this or that body leads to a re-arrangement supporting the power to persevere in its being and the power of acting of that body. That is exactly what Spinoza calls joy: Increase in the power of acting of a singularity thing under some external effect, following an encounter. And sadness is just the opposite, i.e. diminution of the power of acting. Once we define joy and sadness in this way in the context of Spinoza's theory of affects, we try to understand everything within the extensional structures of existence: joyful encounters refer to a transition of a body to a greater perfection compared to its current existence, whereas sad encounters refer to a transition to a lesser degree of perfection. As Spinoza states in the

¹ <https://www.webdeleuze.com/textes/14?fbclid=IwAR2E7bex4-8skALksCi2M-JUq-zp6Y5L0jShN4D330d-BvqHW12054Lnuis0> (last accessed: 31.07.2019).

az yetkin bir durumdan daha yetkin bir duruma geçtiğini söylediğimde, o insanın bir öz ya da biçimden başka bir öz ya da biçime geçtiğini kastetmiyorum. Sözelimi bir at böceğe dönüşse de yıkıma uğrar, insana dönüşse de; ben burada sadece, kendi doğasından kaynaklandığı şekliyle insanın eyleme gücünün arttığını ya da azaldığını kavrayabildiğimizi söylemeye çalışıyorum.²

Spinoza bizi burada bir kafa karışıklığına karşı uyarıyor: Bir beden olduğu durumdan daha yetkin ya da daha az yetkin duruma geçişi, kendine özgü temel bir karakteristiği koruyarak deneyimlediği bir şeydir. Basit bir beden bütünüyle kendinden daha karmaşık bir bedene «dönüşmesi» (eğer böyle bir şey olabilseydi!) bir yetkinleşme değil bir yıkımdır. Atın bütünüyle at olmaktan çıkıp insana dönüşmesi bir yetkinleşme değil, at tekilliğinin dağılması, yok olmasıdır. Gerçi Spinoza bu türden radikal değişimlerin mümkün olup olmadığıyla hiç ilgilenmez; onun düşüncesi, fiili olarak var olan tekilliklerin, uzamsal bireyliklerin kuruluşu ve dağılışıyla, bu bireyliklerin varoluşları boyunca deneyimledikleri güç artışları ve azalışlarıyla ilgilidir daha ziyade. Peki Spinoza'nın bir bedenin/cismin kendi karakteristik yapısını, sadece ona özgü olan uzamsal doğasını ifade ederken kullandığı «birey» den anladığı şey nedir tam olarak?

Cisimlerin sürekli karşılaşmaları, bileşmeleri ya da dağılımlarıyla açıklanan bir ilişkisel ağ, farklı karmaşıklık derecelerinde tekilliklerin bileşip, dağılıp durduğu bir materyal ağ, Spinoza'nın "Tanrı ya da Doğa" dediği tek tözün, ezeli-ebedi bir üretim gücünün bizim deneyimleyebildiğimiz iki veçhesinden biridir: Uzam. Kendi kendinin nedeni olan "Tanrı ya da Doğa"nın Uzam sıfatı altındaki belirsiz sayıda çeşitlenişleri de cisimler/bedenler, yani uzamlı şeylerdir. Spinoza'ya göre bu materyal ağı oluşturan cisimler/bedenler arasında bileşik olmayan tek bir şey bile yoktur. İşte bu her biri "çokluğun birliği" olan uzamsal tekillikleri açıklarken Spinoza "birey" kavramını kullanır, Doğa'nın sürekli olarak bireyler ürettiğini söyler ve Ethica'da son derece yalın bir fizik teorisiyle "birey" in ne olduğunu açıklar³:

Birbiriyle aynı ya da farklı büyüklükte birkaç cisim başka cisimlerin zorlamasıyla birbirlerinin üstüne binerse ya da birbirleriyle aynı ya da farklı hızlarda hareket halindeyken hareketlerini birbirlerine sabit bir biçimde iletirlerse, bu cisimlerin birbirleriyle birleştiklerini ve hepsinin birlikte bir cisim ya da cisimlerin bu birlikteliğiyle diğer cisimlerden ayırt edilen bir birey olduklarını oluşturduklarını söyleriz.

Demek ki Spinoza'nın "birey" den anladığı şey, ortak bir hareket-durağanlık oranında bileşen bir cisimler çokluğunun, diğer tüm şeylerden ayrı, karakteristik bir bütünlük kurarak varolmasından başka bir şey değil. Yani "birey" dediğimizde Spinoza bağlamında anlamamız gereken şey, cisimsel bir bileşimden başka bir şey değil. Bir birey olduğunu söylediğimiz her cisimsel tekilliğin kendine özgü doğasını ifade eden şey ise bu yalın fizik anlayışından çıkıp gelen bir hareket-durağanlık oranı ve bu oranın sürdürülmesine yönelik, o şeyi o şey yapan bileşiğin var olduğu haliyle sürmesine yönelik bir çaba, bir varlıkta kalma gücü.

Introduction to Chapter IV of Ethics:

For the main thing to note is that when I say that someone passes from a lesser to a greater perfection, and the opposite, I do not understand that he is changed from one essence, or form, to another. For example, a horse is destroyed as much if it is changed into a man as if it is changed into an insect. Rather, we conceive that his power of acting, insofar as it is understood through his nature, is increased or diminished.²

Here Spinoza warns us against confusion: Transition of a body to a greater or a lesser state of perfection is something it experiences by keeping a unique characteristic. Complete "transformation" of a simple body into a more complex body than its own (if that is possible at all!) is not a perfection but a destruction. A horse leaving being a horse, becoming a human, is not a perfection, but is dissolution of singularity of being a horse, its vanishing. Though Spinoza is not interested at all whether such radical changes are possible or not; his thought is more concentrated on the processes of composition and decomposition of actually existing singularities and on the experiences of increase and decrease of power of these extensional individualities through their existences. Then what exactly Spinoza refers to when he says "individual" to express the characteristic structure, the unique extended nature of a body?

Extension is the relational network explained with continuous encounters, unions or dissolutions of bodies, and this material network in which singularities with a variety of degrees of complexities keep uniting and dissolving, is one of the two attitudes of a unique Substance –as we experience it– that is called by Spinoza as "God or Nature," i.e. that eternal power of production. . And the countless variations of "God or Nature" –that is the unique cause of itself– under the attribute of Extension are bodies, i.e. extended things. According to Spinoza, there is nothing that is has not a composite structure among those bodies constituting this material network. And Spinoza uses the concept of "individual" to explain the extensional singularities each of which is "the unity of a multitude." He affirms that Nature continuously creates individuals and explains the "individual" in his Ethics with the following extremely simple theory of physics:³

When a number of bodies, whether of the same or of different size, are so constrained by other bodies that they lie upon one another, or if they so move, whether with the same degree or different degrees of speed, that they communicate their motions to each other in a certain fixed manner, we shall say that those bodies are united with one another and that they all together compose one body or individual, which is distinguished from the others by this union of bodies.

Therefore, what Spinoza understands of the "individual" is but the existence of a multitude of bodies compounded with a certain motion-rest proportion, forming a characteristic union separate than all other things. In other words, what we, in the context of Spinoza, must understand is nothing but a compound of bodies. And what refers to the unique nature of every body

2

Bu yazıda yapılan tüm Türkçe Ethica alıntıları için kullandığımız çevirinin künyesi şu şekildedir: Baruch Spinoza, Ethica, Geometrik Yöntemle Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Ahlak, Latince'den çev. Çiğdem Dürüşken, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2011.

3

Ethica'nın II. Kitabının, XIII. Önermesini takip eden III. Yardımcı Önermenin devamındaki III. Aksiyom'un başındaki Tanım. Ethica'nın II. Kitabının XIII. Önermesi, Spinoza'nın zihin-beden birliğine dair düşüncesini ortaya koyduğu bölümün ilk bölüm noktasıdır. XIII. Önerme'de Spinoza "İnsan zihnini kuran fikrin nesnesi bedendir; yani fiili olarak varolan belli bir yer kaplama tavrıdır [modudur], başka bir şey de değildir." dedikten sonra "bir beden/cisim nedir?" sorusuna cevap veren yalın bir hareket-durağanlık fiziğini ortaya koyduğu Yardımcı Önermeleri ve Aksiyonları sıralar ve bunların arkasına da insan bedeni ile ilgili altı tane Önkabul ekler.

2

Spinoza Reader: The Ethics and Other Works, ed. and trans. Edwin Curley, Princeton University Press, 1994. p. 200.

3

The Definition in Ethics II, before Axiom III, at the end of Lemma III following Proposition XIII (Spinoza Reader, p. 126). Proposition XIII is the first landmark of Spinoza's thought on mind-body unity. In this Proposition, Spinoza states that «The object of the idea constituting the human mind is the body, or a certain mode of extension which actually exists, and nothing else» (Spinoza Reader, p. 123) and gives his Lemmas and Axioms with which he lays out a simple motion-rest physics answering the question «What is body?», then comes six Postulates related to human body.

E II, Yardımcı Önerme 4: «Birkaç cisimden bileşik olan bir cisimden, yani bir bireyden birkaç cisim ayrılrsa ve aynı zamanda bu ayrılanların yerini aynı sayıda ve aynı doğada başka cisimler alsın, bu bileşik cisim, formunda hiçbir değişiklik olmadan önceki doğasını aynen korur.»

E II, Yardımcı Önerme 6 : «Bir bireyi oluşturan parçalar, birbirleriyle olan hareket ve durağanlık derecelerini önceki gibi korumaları kaydıyla, daha büyüyebilir ya da daha küçülebilir, o birey formunda hiç bir değişiklik olmadan önceki doğasını aynen koruyacaktır.»

Özellikle organik tekilliklerin Spinoza'nın birey anlayışı çerçevesinde açıklanışı için, biyolojik olgular üzerine varoluşsal ve fenomenolojik bir analiz yapan, felsefi bir biyoloji üzerine önemli eserleri olan Hans Jonas'ın şu metnine bakılabilir: "Spinoza and the Theory of Organism", Journal of the History of Philosophy, Vol. 3, 1965.

E IV, Önerme 39, Not.

Spinoza'nın verdiği bu İspanyol şair örneği, Spinoza yorumcuları arasında çok çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Farklı bakış açılarından bir kaç için bkz. E. Curley, Behind the Geometrical Method. A Reading of Spinoza's Ethics, Princeton University Press, 1988, s.86; L. Rice, "Spinoza on Individuation", The Monist, 55 (4), 1971, s.640-659; F. Abondi, "Individual Identity in Descartes and Spinoza", Studia Spinozana: An International and Interdisciplinary Series, 10, 1994, s.69-92; S. Barbone, "What Counts as an Individual for Spinoza?", Spinoza: Metaphysical Themes, Olli Koistinen & J. I. Biro (eds.), Oxford University Press, 2002, s. 89-112.

Spinoza'nın birey kavramı ile ifade ettiği cisimsel tekilliği, organik ya da inorganik bütünleri düşünürken kullanıma sokmak Spinoza'nın yaşadığı dönem için önemli bir düşünsel atılımı da ifade ediyor. Nedir bu düşünsel atılım? Hem organik hem de inorganik tekillikleri, onları oluşturan parçaların mekanik biraradalığından ibaret, makinevari kapalı bir sistem gibi tahayyül etmekten kurtulma atılımı... Her türden beden/cismin kendi materyal karmaşıklığı ölçüsünde karmaşık bir fikre denk geldiğini ve o ölçüde "canlı" olduğunu düşünmemize izin veren Spinoza'nın tek tözcü metafiziğinde, ruhtan/zihinden, canlılıktan anlayacağımız şey de, ancak ve ancak uzamsal tekilliklerin bileşik fiziksel yapısını anlayarak ortaya koyulabiliyor. Bunu fark ettiğimizde, organik tekillikler ile inorganik tekillikleri ya da bunların bileşiminden oluşan çok daha karmaşık bütünleri anlamamızın, tek bir düzeni çözümleyerek, yani cisimlerin düzen ve zincirlenmesini çözümleyerek mümkün olduğunu hissedebiliyoruz. Spinoza'ya lazım olan tam da bu anlamda biyolojiden ya da kimyadan çok fizik gibi görünüyor. Son tahlilde, Ethica'nın ikinci kısmındaki yalın fizik teorisinin bize öğrettiği önemli şey şu: Bir bedenin parçaları azalıp artabilir⁴, büyüyüp küçülebilir⁵ ama varolan parçalar arasında aynı hareket-durağanlık oranı korunduğu sürece hâlâ aynı bireyin var olduğunu söylemeye devam edebiliriz. Böyle düşündüğümüzde, Spinoza'da organik bireylikler de dahil, her türden bireyliğin kendine özgü işleyişini belirleyen varlıkta kalma gücünü, conatus'u, aslında bireyi kuran parçalarda değişiklikler, yenilenmeler, eklenmeler ya da eksilmeler olsa bile sürdürülen, o tekilliğe özgü bir fiziksel oran ve onunla belirlenen bir varoluş stratejisi gibi düşünülebiliriz. Tam da bu bakımdan, her bireyin kendine özgü karakteristik yapısını belirleyen şey cisimsel parçaların kendilerinden çok bu parçalar arasında kurulan ve sürdürülen ilişki biçimidir diyebiliyoruz⁶. Ölüm ise, Deleuze'ün arsenik örneğinde anlattığı gibi, bir bireyi oluşturan parçalar arası oransal ilişkinin bozulmasıdır. Bu bozulma, bir insanın arsenikle zehirlenmesi gibi bir vaka da tam bir dağılmaya, arsenikle karşılaşan bedenin önceden işlediği şekilde işleyemez olmasıyla tetiklenen bir çözülmeye uğraması gibi çok belirgin bir parçalanma şeklinde görülebilir. Ama Spinoza biraz daha ayrıntılı düşünmeye davet ediyor bizi ölüm konusunda⁷:

«Ben ölmek deyince, bedeni oluşturan parçaların kendi aralarında başka bir hareket ve durağanlık ilişkisi oluşturmak üzere çözülmelerini anlıyorum. Çünkü bedenin kan dolaşımı ve onun yaşam emareleri olarak algılanabilecek başka özellikleri aynen devam etse bile, insan bedeninin kendi doğasından büsbütün farklı bir doğaya geçebileceğini inkârâ yeltenmiyorum.

Çünkü hiçbir şey bana, beden cesede dönüşmedikçe ölmez dedirtemez; zaten yaşadığımız deneyimler de bunun tersini kanıtıyor gibi. Bazen bir insan öyle değişimler geçirebiliyor ki, onun hâlâ aynı insan olduğunu öyle kolay kolay söyleyemiyorum. Bir İspanyol şair hakkında anlatılanları hatırlıyorum da; bir hastalığa yakalanmış bu şair ve sonra iyileşmiş, ama iyileşmesinin ardından geçmiş yaşamını hepten unutmuş, öyle ki yazmış olduğu hikâyelerin, oyunların kendisine ait olduğuna inanmamacasına. Bir de anadilini unutsaymış, onun kesinlikle erişkin bir çocuk olduğunu söyleyebilmişiz.⁸»

Book II, Lemma IV: "If, of a body, or of an individual, which is composed of a number of bodies, some are removed, and at the same time as many others of the same nature take their place, the [NS: body, or the] individual will retain its nature, as before, without any change of its form" (Spinoza Reader, p. 126).

Book II, Lemma VI: "If certain bodies composing an individual are compelled to alter the motion they have from one direction to another, but so that they can continue their motions and communicate them to each other in the same ratio as before, the individual will likewise retain its nature, without any change of form" (Spinoza Reader, p. 127).

For a commentary on organic singularities in the context of Spinoza's conception of individual, see Hans Jonas, a thinker working in the area of philosophical biology: "Spinoza and the Theory of Organism," Journal of the History of Philosophy, Vol. 3, 1965. Jonas makes an existentialist and phenomenological analysis on biological phenomena.

E IV, Proposition 39, (Spinoza Reader, p. 221-222).

singularity that we call individual is a motion-rest proportion emerging from this simple physics and the effort towards sustaining this proportion, this union as it is, in short the power of persevere in its being.

Spinoza's conception of bodily singularity expressed with the concept of individual, embracing both organic and inorganic unities, was an important philosophical leap in his times. And what is that philosophical leap? It is a move towards getting rid of conceiving organic and inorganic singularities as comprising of mechanic togetherness of their parts, as a closed machine system... The monist metaphysics of Spinoza tells us that all kinds of bodies correspond to a complex idea to the extent of their own material complexity and that they are "animated" to that degree. And in that metaphysics, what we make sense of mind/soul and animation can only be manifested by understanding the compound physical structure of extended singularities. When we recognize this, we can affirm that understanding organic or inorganic singularities or more complex totalities consisting of their compounds, is possible by analyzing a single order, i.e. the order and connection of bodies. In that particular sense, it can be said that Spinoza needs physics rather than biology or chemistry. In the final analysis, what we learn from the simple physics theory in the Book II of Ethics can be summarized as follows: Number of bodies forming a body can increase or decrease⁴, grow or lessen⁵, but we can keep saying that same individual is preserved as long as the motion-rest proportion between bodies forming that individual is preserved. Following this idea, we can also refer to Spinoza's conception of conatus of all kinds of individuals -including the organic ones- as a power to persevere in being determined by their particular bodily complexion and also as a certain strategy of existing or as a particular physical proportion that can be sustained despite some changes or rearrangements in their composite material structure. In this sense, we can argue that what defines the unique characteristics of every individual is more the way of relation established and sustained between those bodies, than bodily parts that constitute it.⁶ And death is, as in Deleuze's arsenic example, deterioration of the proportion between parts constituting an individual. In the case of arsenic poisoning of a human, this deterioration is manifested as a complete dissolution, a clear fragmentation triggered by the body that encounters with the arsenic and becomes non-functioning as before. On the other hand, Spinoza invites us to reflect on death in more detail:⁷

But there it should be noted that I understand the body to die when its parts are so disposed that they acquire a different proportion of motion and rest to one another. For I dare not deny that –even though the circulation of the blood is maintained, as well as the other [signs] on account of which the body is thought to be alive– the human body can nevertheless be changed into another nature entirely different from its own. For no reason compels me to maintain that the body does not die unless it is changed into a corpse.

And, indeed, experience seems to urge a different conclusion.

Bu oldukça çarpıcı örneği, Spinoza'nın bireylik tanımını belirleyen yaklaşımla tutarlılık içinde değerlendirmeye devam ettiğimizde şunları söyleyebiliriz: Ölüm, bir bedenin kendine özgü bireyliğinin cisimsel olarak tamamen bozulup dağılması gibi düşünülebilir. Bununla beraber, söz konusu bedenin parçaları arasındaki ilişkinin radikal biçimde değişime uğradığı durumu, yani bedeni oluşturan parçaların artık bambaşka bir biçimde birbiriyle ilişki kurduğu, o bedeni o beden yapan karakteristik ilişkinin değiştiği durumu da bir tür ölüm olarak düşünebiliriz. Bedenin parçaları arasındaki karakteristik ilişkinin bozulması demek, aynı zamanda -Spinozacı zihin-beden birliği anlayışı gereği- o bedene denk gelen fikrîsel gerçekliğin de bozulması, tamamıyla yeniden düzenlenmesi demektir. Spinoza'nın örneğindeki İspanyol Şair öyle bir hastalık geçirmiştir ki, bu hastalığın etkileri belli ki anlama yetisinin de yepyeni bir biçimde işlemeye başlamasına, önceki deneyimlerine dair hiç bir şey hatırlamamasına neden olmuştur. Amnezi, İspanyol Şair'in yaşadığı ciddi hastalığın (muhtemelen son derece etkili bir bulaşıcı hastalık mikrobuyla karşılaşmanın) belirgin bir sonucudur ve şairin hayatta kalma biçiminin radikal bir şekilde değiştiğini açıkça gösterir. Şairin varolma biçimindeki bu değişim, bir çocuğun yavaş yavaş büyümesinde gözlemleyebileceğimiz süreklilik ve gelişime benzemez⁹, bu daha ziyade ani bir kopuş gibidir, bu anlamda da gelişimden ziyade hızlı bir bozulma ve ölüm olarak anlaşılmalıya daha açıktır Spinoza'ya göre. Bu hastalık, yakınlarının, okurlarının bildiği İspanyol Şair'in ölümüdür, başka bir adamın varoluşunun da başlangıcıdır. O oyunları, o öyküleri yazmış olan şairle, hastalığı sonrasında varoluş biçimi deneyimsiz bir çocuğun gibi çok az veriyle belirlenen şair arasındaki radikal farkı bir yetkinlik düşüşü, eyleme ve düşünme gücünde bir düşüş gibi düşünemez miyiz? Bu örneği anlatış biçimine bakılırsa, Spinoza bu denli radikal bir değişimi yetkinlik derecesinde bir azalma olarak görmekten ziyade büsbütün bir değişim/bozulma olarak görmeyi tercih ediyor.

Şimdi bir düşünsel sıçrama: Dünya dediğimiz cisimsel bütünün tarih boyunca geçirdiği dönüşüm ve değişimleri nasıl anlayalım? Spinozacı çerçevede Dünya'yı cisimsel bir teklik biçimi, bir birey olarak anlamaya çalışacak olursak, "Dünya'nın sonu" diyebileceğimiz türden radikal değişimler neler olabilir? Kütlece Dünya'dan çok daha büyük bir gök taşının gelip Dünya'ya çarpmasıyla gerçekleşecek bir dağılmanın, Dünya'nın sonu, ölümü olduğunu söylemek son derece kolay. Peki, Dünya'nın cisimsel yapısına içkin ilişki biçimini neredeyse bütünüyle değişime uğratan büyük kimyasal ve biyolojik hadiseler sonucunda, örneğin milyonlarca yıl önce siyanobakterilerin oksijen üretimine bağlı olarak ortaya çıkan «Kriz» i takiben o sırada Dünya'daki yaşamın yüzde doksanının yok olmasına neden olan Büyük Oksidasyon Vakası sonucunda, o zamana dek varolduğu haliyle Dünya'nın sonunun geldiğini ve yeni bir Dünya'nın kurulduğunu söyleyebilir miyiz? Yani Büyük Oksidasyon Vakası gibi, büyük bir soy tükenmesini de tetikleyen süreç sonunda Dünya'nın geçirdiği değişim bir rejenerasyon mudur, bir yıkım mıdır? Yaşamın yüzde doksanını anaerobik organizmaların oluşturduğu bir Dünya'nın sonu, Dünya'yı son derece karmaşık bir cisimsel teklik olarak anlamaya çalıştığımızda nasıl ifade edilmeli? Bugün insanın varoluş biçimleriyle ortaya çıkan

Sometimes a man undergoes such changes that I should hardly have said he was the same man. I have heard stories, for example, of a spanish poet who suffered an illness; though he recovered, he was left so oblivious to his past life that he did not believe the tales and tragedies he had written were his own. He could surely have taken for a grown-up infant if he had also forgotten his native language.⁸

Let us continue from this striking example of Spinoza, in line with his approach determining his definition of individuality: Death can be considered as the complete bodily deterioration and decomposition of the unique individuality of a body. Yet, we can also think of the state of the body in which relation between its parts is radically changed, in other words, parts constituting the body are now in a totally different inter-relation, a state in which the characteristic relation that defines that body is completely changed, as a kind of death. Deterioration of the characteristic relation between parts constituting the body also means –according to Spinozistic idea of mind-body unity– deterioration of the idea corresponding to that body, a complete re-arrangement of it. The Spanish poet in Spinoza's example had a condition that apparently caused his intellectual faculty start to function in a completely new manner, causing him remember nothing of his earlier experiences. Amnesia is an apparent consequence of the serious illness experienced by the Spanish poet (who probably encountered with the germs of a highly powerful contagious disease) that radically changed the poet's way of survival. This manner of existence of the poet doesn't follow a similar path with the gradual development of an infant;⁹ so according to Spinoza, it is rather an abrupt rupture, in that sense, an issue open to be conceived as a rapid deterioration and death rather than development. This disease is the death of the Spanish poet as his relatives, readers know him, and the beginning of another man's existence. Can't we think of the radical change from the poet who once wrote those tragedies, tales, to the poet whose manner of existence is determined by few inputs as in the case of an inexperienced infant, with the arrival of the disease, as a passage to a lesser degree of perfection, of power of action and thinking? The way Spinoza gives this example makes us think that he doesn't see such a radical change as a diminution in the degree of perfection, but a complete change/deterioration.

And now a leap of thought: How can we make sense of historical changes and transformations of the bodily totality that we call World (Earth)? If we take the World in a Spinozistic sense, as a form of bodily singularity, as an individual, then what would be radical changes such as "the end of the World"? It is extremely easy to say that collapse of an asteroid with a mass much bigger than the World's, causing the break of the World to pieces is the end, the death of the World. And can we say that the end of the World as we know it has come and a new World was formed as the result of big chemical and biological events that almost totally change the inherent mode of relation of the bodily structure of the World, for instance, as the result of Great Oxidation Event that caused the extinction of 90 percent

⁸ Spinoza's example of Spanish poet has been a controversial issue among Spinoza scholars. For different perspectives see E. Curley, Behind the Geometrical Method. A Reading of Spinoza's Ethics, Princeton University Press, 1988, p. 86; L. Rice, "Spinoza on Individuation", The Monist, 55 (4), 1971, p. 640-659; F. Ablondi, "Individual Identity in Descartes and Spinoza", Studia Spinozana: An International and Interdisciplinary Series, 10, 1994, p. 69-92; S. Barbone, "What Counts as an Individual for Spinoza?", Spinoza: Metaphysical Themes, Olli Koistinen & J. I. Biro (eds.), Oxford University Press, 2002, p. 89-112.

⁹ Big change from childhood to adulthood is also a tough subject matter for Spinoza. He mentions this at the end of the Note where he gives the Spanish poet example and closes the subject stating that he prefers leaving this debate incomplete.

⁹ Bir insanın çocukluk hali ile yetişkin hali arasındaki büyük değişim de Spinoza için zorlu bir tartışma konusudur. İspanyol Şair örneğini verdiği Not'un sonunda bu bahsi açar ve bu tartışmayı tamamlanmamış olarak bırakmayı tercih ettiğini söyleyerek konuyu kapatır.

Uzam ve Düşünce, Tanrı'nın (ya da Doğa'nın) sonsuz sıfatları arasında bizim deneyimleyebildiğimiz, bilebildiğimiz iki sıfattır. Uzamı anlamak, cisimlerin düzen ve işleyişine dair upuygun fikirlere sahip olmak, Tanrı'nın sürekli olarak hareket ve dinginlik ilişkileri kuran gücünü anlamaktır. Düşünce sıfatını anlamak ise, sürekli olarak fikirler üreten veçhesiyle Tanrısal gücün işleyişini anlamaktır. Ethica'nın özellikle I. ve II. Kısımları bu metafizik çerçevenin açıklanmasıyla ilgilidir.

küresel ısınmanın sebep olduğu ve olabileceği radikal fauna ve flora değişiklikleri "Dünya'nın sonu"nu getiriyor diyebilir miyiz? Yoksa Dünya dediğimiz son derece karmaşık cisimsel bütün için, insanın bakış açısından kritik ve yıkıcı olan bu dönüşümler, Dünya tekilliğinin varlıkta sürmesinde büyük birer kopuş değil de sadece «bildiğimiz Dünya»nın sonu mu?

İçinde yaşadığımız Dünya'yla ilişkimizin önemli bir boyutunun "anlama" olduğunu söyleyebiliriz. "Dünya'nın sonu" fikriyle haşır neşir olan herkes için de öncelikli çaba, Dünya'nın ne olduğunu anlamaya ve açıklamaya dair bir çaba olsa gerek. Bugün bildiğimiz Dünya'nın sonundan söz ettiğimizde, aslında önümüze koyduğumuz şey, büyük ölçüde, "insani yaşamın sürdürülmesi için uygun koşulları sağlıyor olması itibarıyla Dünya" araştırmasının sonucunda elde ettiğimiz verilerle açıklanan bir Dünya. "Dünya'nın sonu" teması üzerine düşünmek ise -her zaman değilse de çoğunlukla- insan yaşamının sürebildiği bir Dünya'nın sonu üzerine düşünmenin ötesine geçmiyor. Peki bunun ötesine geçmek mümkün mü? İnsan-merkezci olmayan bir Dünya tanımına, fikrine ulaşabilmek mümkün mü? Bu soruyu Spinoza bağlamında sordüğümüzde karşımıza çıkan bir diğer soru şu oluyor: Dünya dediğimiz cisimsel bütünün upuygun fikrine sahip olmak mümkün mü? Tanrı ya da Doğa'nın gizemlerle dolu bir aşkın irade değil, doğru neden-sonuç ilişkilerinin anlaşılması ölçüsünde bütünüyle anlaşılabilir olan bir uzamlı şey¹⁰ olduğunu söyleyen Spinoza'yı takip edecek olursak, Dünya tekilliği de Tanrı'ya içkin bir cisimsel bütün olarak, Tanrı'da upuygun fikri bulunan, son derece karmaşık bir uzamsal yapıdır. Cisimsel karmaşıklığı ölçüsünde karmaşık bir fikre (Dünya'nın zihni/ruhu diyeceğiz buna da) denk geldiğini söyleyeceğimiz Dünya'nın upuygun fikrine sahip olabilirsek, insan-merkezci bir Dünya tanımının ötesinde, Dünya'yı fiili varoluşu itibarıyla tüm bileşenlerinin birlikteliğinden doğan bir cisimsel tekillik biçimi olarak anladığımızı da söylememiz mümkün olabilir. Dünya'nın insan-merkezci anlayışının ötesine geçen bir upuygun fikrin oluşturulması için ise, *Büyük Oksidasyon Vakası* şeması gibi şemaların sonsuzca genişletilmesi, tutarlılıkla birleştirilmesi ve ayrıntılandırılması, maddenin biyolojik, kimyasal, fiziksel neden-sonuç ilişkileriyle örülü zorunlu işleyişinin haritasının çıkarılması gerekiyor. ●

Extension and Thought, among infinite attributes of God (or Nature), are two that we can experience, we can know. To understand the attribute of Extension, to have adequate ideas of the order and connection of bodies is to understand the power of God who continuously produces motion and rest relations. And to understand the attribute of Thought, is to understand the operation of Godly power with its continuous idea generating aspect. Book I and II of Ethics are dedicated to the explanation of this metaphysical frame.

of life on the World following the "Crisis" related to the oxygen generation of cyanobacteria millions of years ago? Or, was the change of the World occurred through a process such as Great Oxidation Event that triggered a massive extinction, a regeneration or a destruction? How should we express the end of a World on which 90 percent of life consists of anaerobic organisms, if we try to understand the World as an extremely complex bodily singularity? Can we say that radical changes in the fauna and flora occurring due to global warming that emerges as the result of today's manners of existence of humans, are leading to the "end of the World"? Or, are those critical and destructive transformations from a human perspective, in the extremely complex bodily totality that we call the World, not a big rupture in the continuity of the existence of the singularity of the World but just the end of "the World as we know"?

It can be stated that a significant dimension of our relation to the World that we inhabit is "understanding" or trying to have a proper knowledge about it. Apparently, main effort for everyone dealing with the idea of "the end of the World" is an effort towards comprehending and explaining what the World is. When we talk about the end of the World as we know today, we basically talk about a World explained with inputs obtained in the search of "the World as a body providing proper conditions for the sustaining of human life." And reflecting on the theme of "the end of the World" does not go -not always, but generally- beyond reflecting the end of the World where human life can be sustained. And is it possible to go beyond that? Is it possible to achieve a definition, an idea of a World that is not anthropocentric? If we ask this question in the context of Spinoza we have another question: Is it possible to have an adequate idea of the bodily totality that we call the World? Following Spinoza who states that God or Nature is not a transcendental will full of mysteries, but an extensional and thinking thing that can completely be conceived to the extent that the proper cause-and-effect relations are understood,¹⁰ it can be stated that the singularity of the World is an extremely complex extensional thing, a bodily totality inherent to God, a totality that has its adequate idea in God. If we can have the adequate idea of the World that corresponds to a complex idea matching to the degree of its bodily complexity (we'll call it soul/mind of the World), it would be possible to say that we understand it as a bodily form of singularity arising from the togetherness of all its constituents, beyond anthropocentric definitions of the World. And in order to form an adequate idea going beyond anthropocentric conception of the World, schemes like Great Oxidation Event should infinitely be extended, coherently combined, and detailed; and compulsory operation of the matter within intertwined biological, chemical, and physical cause-and-effect relations should be mapped. ●

Kayalar
Rocks
ve Rüzgârlar,
and Winds,
Mikroplar
Germs and
ve Kelimeler
Words

KEREM OZAN BAYRAKTAR

KAYALAR VE RÜZGÂRLAR,
MIKROPLAR VE KELİMELER
ROCKS AND WINDS,
GERMS AND WORDS
Kerem Ozan Bayraktar

Eylül September 2019
İstanbul

Editör Editor
Kevser Güler

Kitap Tasarımı
Book Design
Dilara Sezgin

Düzeltili
Proofreading
Ceren Yartan (70-77)

Kapak Fotoğrafı
Cover Photo
Buşra Tunç

Baskı ve Ciltleme
Printing and Binding
Umur Basım
Dudullu OSB Mahallesi 2.Cadde
No:5 34776
Ümraniye - İstanbul

© SANATORIUM
Kemankeş Mahallesi
Mumhane Caddesi
No: 67/A 34425
Karaköy/İstanbul
T: +90 (212) 293 67 17
info@sanatorium.com.tr
sanatorium.com.tr

ISBN: 978-???????

Bu kitap, Kerem Ozan Bayraktar'ın 5 Eylül — 12 Ekim 2019 tarihleri arasında Sanatorium'da gerçekleşmiş *Kayalar ve Rüzgârlar, Mikroplar ve Kelimeler* kişisel sergisi ile eş zamanlı olarak üretilmiştir. Serginin küratörlüğünü Kevser Güler üstlenmiştir.

This book is produced simultaneously with Kerem Ozan Bayraktar's solo exhibition *Rocks and Winds, Germs and Words* that took place in Sanatorium between September 5 — October 12, 2019. The exhibition was curated by Kevser Güler.

Bütün hakları mahfuzdur.
Yasal sınırlar içinde ve kaynak gösterilmek sureti ile yapılabilecek alıntılar dışında her türlü kullanım ve yararlanma, eser/hak sahiplerinin ve yayıncının önceden yazılı iznine tabidir.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electrical or otherwise, without seeking the written permission of the copyright holders and of the publishers.